

Dkt. Robert C. Newman, Injili za Synoptic, Hotuba ya 5, Sifa za Kitabu

© 2024 Robert Newman na Ted Hildebrandt

Tunaendelea na kozi yetu ya Injili za Synoptic hapa. Hadi sasa, tumeangalia Kitengo cha 1, Yesu wa kihistoria; Kitengo cha 2, historia ya Kiyahudi ya Agano Jipya; Kitengo cha 3, Utangulizi wa Ufafanuzi, na kitu kuhusu aina ya simulizi; na kisha kuangalia Mathayo 2, Ziara ya Mamajusi. Na kisha, mara ya mwisho, tulianza kwenye Kitengo cha 4, Uandishi na Tarehe ya Synoptics.

Kwa kweli, tulizungumzia Uandishi na Tarehe ya Sinoptiki, lakini pia nina sehemu ndefu kuhusu Sifa za Injili za Sinoptiki. Kwa hivyo hapo ndipo tunapotaka kuanza sasa hivi. Sifa za Injili za Sinoptiki, na tutazifanya kama tulivyofanya hapo awali.

Sifa za Mathayo, Sifa za Marko, Sifa za Luka. Kwa hivyo, Sifa za Mathayo. Hebu tufikirie kidogo kuhusu Mathayo, mwandishi.

Na jibu ni kwamba, hatujui mengi kumhusu. Ametajwa kwa jina mara saba katika vitabu vinne tofauti vya Agano Jipya, lakini hivi vinahusisha matukio mawili tu—moja, kuongoka kwake, na mawili, Orodha za Mitume.

Kama anavyoitwa katika Orodha za Mitume, Lawi wa Alfayo katika Marko 2:14, kwa hivyo anaweza kuwa alikuwa mwana wa Alfayo na ndugu wa Yakobo Mdogo. Yakobo ameorodheshwa kama mwana wa Alfayo katika Mathayo 10:3, Marko 3:18, Luka 6:15, na Matendo 1:13. Kuhusu kuongoka kwake, tuna simulizi katika Mathayo 9:9, Marko 2:14, Luka 5:27, na 29. Mathayo alikuwa mtoza ushuru, na baada ya kuongoka kwake, aliwaandalia chakula cha jioni marafiki zake wa zamani ili waweze kukutana na Yesu. Picha ya kuvutia, basi, ya kile ninachofikiri waumini wanapaswa kufanya, kwa namna fulani, wanapomjia Kristo.

Na hilo ni muhimu hapo. Orodha ya Mitume katika Mathayo 10:3 ndiyo pekee inayotumia maneno ya umma na mtoza ushuru. Orodha zingine tatu, Marko 3:18, Luka 6:15, na Matendo 1:13, zinamtaja tu.

Katika orodha hizi nne, Mitume wakati mwingine wako katika mpangilio tofauti kidogo, lakini kila mara hupangwa katika makundi matatu ya watu wanne na hawachanganyikiwi kamwe kati ya makundi. Hatujui umuhimu wa hilo, lakini hivyo ndivyo inavyoonekana hata hivyo. Mathayo huwa katika kundi la pili kama Mwanafunzi wa 7 au Mwanafunzi wa 8, yaani, kama wa mwisho au wa pili kwa wa mwisho katika kundi la pili.

Hilo ndilo tunalojua kuhusu Mathayo. Ni wazi kuna baadhi ya mila na kadhalika, lakini tutaziacha ziende. Hadhira ya awali ya Mathayo, msisitizo wa Kimasihi katika

Mathayo, hakika unafaa zaidi kwa Wayahudi, na unapata haraka katika kanisa la Mataifa Kristo karibu anakuwa kama jina la ukoo la Yesu, Yesu Kristo, badala ya cheo chake, ambacho Wayahudi wote wangetambua kuwa ni tafsiri ya Kigiriki ya Masihi, mpakwa mafuta ukitaka.

Injili ya Mathayo inaelekea kudhania ujuzi wa desturi za Kiyahudi badala ya kuzielezea. Kwa mfano, Marko anaelekea kuzielezea, na hilo linaonyesha tena kwamba wasomaji wake wakuu ni Wayahudi na Wakristo Wayahudi. Kwa hivyo, katika Mathayo 15:2, tuna desturi ya wazee kuhusu kunawa mikono; Marko anatoa mistari mitatu au minne ya maelezo, lakini Mathayo hafanyi hivyo.

Na kisha katika Mathayo 23:5, mwandishi wa injili anasema, wanapanua filikteria zao na kurefusha pindo. Hata NASB inaona ni muhimu kupanua hilo ili wasomaji wa Mataifa wa karne ya 20-21 waweze kulielewa, na hivyo wanaongeza mabano, kurefusha pindo, mabano ya mavazi yao, na mabano yasiyo na mabano. Naam, ili kuonyesha uchaji wao, baadhi ya Mafarisayo walivaa filikteria kubwa na pindo ndefu kuliko mtu wa kawaida.

Nakumbuka kukutana na Myahudi wa Orthodox huko Israeli, na mtu huyo alikuwa na pindo hizi zikining'inia kwenye mkanda wake, n.k. Kwa hivyo, hilo bado linaendelea leo katika baadhi ya duru za Wayahudi wa Orthodox. Katika Mathayo 23-27, waandishi na Mafarisayo wanaelezewa kama makaburi yaliyopakwa chokaa.

Na Wayahudi, bila shaka, wangetambua udanganyifu huo kwa sababu wangepaka makaburi chokaa ili kuzuia watu kuyagusa kwa bahati mbaya na kisha kuwa najisi, hasa kabla ya sikukuu. Haijalishi sana kama wangepanya hivyo wakati fulani wa mwaka. Kwa hivyo, walikuwa na tabia ya kupaka makaburi chokaa kabla tu ya sikukuu.

Kwa hivyo, inaonekana kwamba Mathayo anaandika kwa ajili ya Wayahudi na Wakristo Wayahudi—lengo na muundo wa Mathayo. Mathayo hatoi taarifa ya moja kwa moja katika injili yake kuhusu lengo lake, kwa hivyo tunaweza kujaribu kuhitimisha lengo kwa kuangalia yaliyomo katika injili.

Yaliyomo yanaonyesha kwamba kusudi la Mathayo ni kuonyesha Yesu kama Masihi aliyetimiza unabii wa Agano la Kale. Mathayo anataja unabii zaidi, na aina mbalimbali zaidi, kuliko waandishi wengine wote wa injili. Mathayo pia anaonekana nadhani niliyemtaja hapo awali, ili kutoa ulinganifu mdogo kati ya huduma ya Yesu na historia ya Israeli.

Unabii wa Hosea 11:1, Nimemwita Mwanangu, ambaye katika Hosea anatumika kwa Israeli, kuhusu kile Mathayo anasema, na kuna ulinganifu hapo na Yesu pia. Matumizi ya Yesu ya maandiko wakati wa Jaribio, ambapo yuko nje nyikani akifunga, na majibu yake kwa Shetani yote yamechukuliwa kutoka Israeli na vifungu vya jangwani. Njia

nyingine ya kujaribu kujua kitu kuhusu kile Mathayo anafanya ni kutafuta ushahidi wa ndani wa muundo.

Kwa ujumla, tunapofanya kazi na waandishi wa Biblia, na pia waandishi wengine, tunapaswa kujaribu kujua jinsi mwandishi angeelezea nyenzo zake kama angetupatia muhtasari. Na kwa hivyo, tunafanyaje hivyo, badala ya kukisia kiholela aina fulani? Hii itatupa mtazamo sahihi zaidi wa muundo wa kitabu.

Kuna vifungu viwili vinavyowezezekana vinavyoonekana kama vifungu vya mpito katika Mathayo. Vyote huanza na kifungu cha maneno. Baada ya hapo, Yesu alianza kitu kingine. Kimoja kiko katika Mathayo 4:17. Baada ya hapo, Yesu alianza kuhubiri.

Ukiangalia yaliyomo katika Injili, inaanza huduma ya Yesu kwa umati. Kabla ya hapo, tumekuwa tukiangalia nasaba na masimulizi ya kuzaliwa na majaribu ya Yesu nyikani, na sasa hii inaanza huduma kwa umati. Kwa hivyo, mpito kutoka kwa masimulizi ya maandalizi hadi kutangazwa kwa Injili kwa umma kwa Yesu.

Kisha, zaidi, katika Mathayo 16:21, Yesu alianza kuwaonyesha wanafunzi wake. Na hii inaanza kile kinachoitwa huduma ya faragha ya Yesu kwa wanafunzi wake, na kwa namna fulani, inaelezea sehemu iliyobaki ya kitabu. Atawaonyesha wanafunzi wake kwamba anahitaji kuteseka, kuuawa, na kufufuka tena.

Kwa hivyo, kwa vifungu hivi viwili vya mpito, tunagawanya Injili hii katika vipande vitatu. Nyenzo za maandalizi, tangazo la hadharani la Yesu la Injili, na kisha upande mwingine, mwishoni mwa mwisho, ukitaka, huduma ya faragha ya Yesu kwa wanafunzi wake, mateso yake, kifo na ufufuo wake. Kuna hotuba kadhaa katika Injili ya Mathayo, na nyingi zaidi na ndefu kuliko katika Luka na Marko.

Marko, isipokuwa Hotuba ya Mizeituni, ana nyenzo fupi sana. Kwa kawaida kuna hotuba tano zinazoonekana katika Injili ya Mathayo. Hii inarudi nyuma, sina uhakika ni kwa umbali gani, lakini inarudi kwenye utangulizi wa Godet wa Agano Jipya hata hivyo.

Zote zinaishia na fomula inayofanana. Ilitokea Yesu alipomaliza, au kitu kama hicho, na kisha kurudi kwenye simulizi hapo. Kwa hivyo, Mahubiri ya Mlimani yanachukua Mathayo 5-7, na mwishoni mwa Mahubiri ya Mlimani, tuna fomula hii.

Ikawa Yesu alipomaliza, na inaendelea na simulizi ifuatayo: Katika sura ya 10 ya Mathayo, tuna maagizo kwa wale kumi na wawili, na 11:1 inaunda kifungu cha mpito. Katika sura ya 13, tuna mifano ya ufalme, na 13:53 inaunda kifungu cha mpito kama hicho.

Katika sura ya 18, tuna nyenzo za nidhamu ya kanisa na hotuba yake kwa wanafunzi wake, na kisha katika 19:1, tuna kifungu cha mpito. Katika sura ya 24 na 25, tuna

Hotuba ya Mizeituni, na katika sura ya 26, mstari wa 1 ndio fomula ya mwisho kuhusu hilo. Watafsiri kadhaa walipendekeza kwamba Mathayo aiga injili yake kwa kutumia Pentateuki, kwa hivyo tuna hotuba tano sawa na vitabu vitano vya Pentateuki.

Naam, Mahubiri ya Mlimani labda yangefaa Kutoka vizuri, lakini swali ni, unafanya nini na Mwanzo? Na mengine hayaonekani kwangu kuwa ya kuvutia sana katika mwelekeo huo. Kwa hivyo, ndio, kuna hotuba tano, lakini si dhahiri mara moja kwamba ndivyo wanavyofanya kweli. Wengine wanaona ulinganifu zaidi pia.

Nasaba katika Mathayo inalingana na kitabu cha vizazi, kwa hivyo ukiacha wazo la mazungumzo, labda unaweza kupendekeza kwamba injili ya Mathayo inaanza na aina ya sehemu ya Mwanzo, maandalizi, na kisha Mahubiri ya Mlimani yanaweza kufanya kazi kama Kutoka au kitu kama hicho, lakini sina uhakika kama unaweza kuibeba vizuri sana. Majaribu ya jangwani yanaweza kuonekana kama kuzunguka-zunguka, ingawa hiyo ingeleta kwamba baada ya hapo iko upande mbaya wa Sinai ikitoa sheria ukitaka, ambayo ni kabla ya kuzunguka-zunguka na kadhalika. Naam, hatutazunguka-zunguka huko.

Kuna hotuba zingine mbili katika Mathayo, hata hivyo, si tano tu, kwa hivyo hiyo inatupa mambo kwa kitanzi kidogo. Kuna Mathayo 23, ole kwa Mafarisayo, au ole kwa Mafarisayo, na inakubalika, unaweza kusema 23, 24, 25, lakini inaonekana kama kuna mabadiliko makubwa unapoingia katika 25 katika nyenzo za eskatolojia zinazoendelea hapo. Halafu pia, kuna hotuba katika Mathayo 3, lakini hiyo ni hotuba ya Yohana Mbatizaji, kwa hivyo tena, naweza kutoa maoni kuhusu hilo ni nini.

Inaonekana kwamba mbinu ya Mathayo ukipenda, ni kutoa mifano ya mada ya mahubiri ya Yesu yanayohusiana na Yesu ni nani, na kujaribu kupata mifano hii iendane na Pentateuki kwangu inaonekana kuwa imepanuliwa kidogo, lakini Mathayo anatumia vipande vikubwa, ilhali Marko anatumia vipande vifupi sana, na Luka anatumia aina tofauti za vipande, ukipenda. Nadhani hilo ni wazi kabisa. Baadhi wamependekeza kwamba Mathayo alihusika katika kubadilisha nyenzo zake kwa mpangilio wa matukio na kuzikusanya kwa mada badala ya kwa mpangilio wa matukio.

Hotuba zake, kama tulivyosema, zinakubalika, kulingana na mada, na miujiza yake imejikita zaidi katika sura ya 8 na 9. Juu ya hayo, tunaweza kusema mpangilio wa matukio wa Mathayo ni tofauti na ule wa Marko na Luka katika sehemu chache. Hakika, injili zote zina mpangilio sawa wa matukio kwa maana ya huduma ya hadharani na kisha huduma ya kibinafsi, na kisha kuingia kwa ushindi na kifo na ufufuo na kadhalika. Lakini hatupati ushahidi wowote thabiti wa uhuru wa mpangilio kati ya injili; yaani, matukio yale yale yanasemekana waziwazi kuwa yalitokea kwa mpangilio tofauti, ingawa kuna matatizo.

Maswali katika kuchunguza injili kuhusu kama matukio haya mawili yanayoonekana katika injili mbili tofauti ni tukio moja au kama ni matukio tofauti. Mara nyingi wafuasi wenu wa dini ya kiliberali wamedai kwamba kulikuwa na utakaso mmoja tu wa hekalu, lakini Yohana , kwa sababu fulani, au Synoptics, kwa sababu fulani, aliuweka katika ncha tofauti za huduma ya Yesu. Bila shaka, pia unapata samaki wa kimiujiza, ambao katika Yohana uko mwishoni mwa huduma ya Yesu, na Synoptics mwanzoni mwa huduma ya Yesu.

Uso maji wangu kuhusu hayo ni kwamba baadhi ya hayo ni mambo yanayofanywa tena na tena. Kuna mengine ambayo hatuna uhakika nayo, lakini kuna kufanana sana kati ya Mahubiri ya Mlimani katika Mathayo na kile ambacho mara nyingi huitwa Mahubiri ya Uwandani katika Luka. Mwelekeo wangu ni kwamba labda ni njia mbili tofauti za kufupisha mahubiri yaleyale, lakini naweza kuwa nimekosea kwa sababu mahubiri wa Yesu anayesafiri, ukitaka, si katika mfumo wa kutembelea makanisa tofauti kama wahubiri wetu wanaosafiri, bali zaidi kama Wesley au mtu anayezungumza hadharani katika sehemu tofauti.

Kwa hivyo, huenda alitumia nyenzo zinazofanana katika sehemu tofauti. Hilo halingeshangaza hata kidogo katika hali hiyo. Tamaduni tofauti zina taratibu tofauti za kifasihi.

Nukuu lazima zifuate usahihi na mtindo maalum kwa ajili ya nadharia ya kitaaluma katika nchi za Magharibi, lakini mahitaji ya makala ya gazeti si rasmi sana. Kwa hivyo, haishangazi kwamba wakati mwingine maneno ya Yesu yanasikika tofauti kidogo katika mwandishi mmoja wa injili kuliko mwingine. Bila shaka, kubuni mazungumzo ambayo hayajawahi kutokea kunapaswa kuonwa kuwa mabaya katika utamaduni wowote, na nadhani hiyo ni sahihi.

Unapofupisha hotuba ndefu au simulizi ndefu, mwandishi anaweza kutumia sentensi muhimu kutoka kwenye hotuba, kurahisisha kitendo, au kukifupisha kwa maneno yake mwenyewe. Mbinu za aina hiyo hakika zitakubalika mradi tu anatuambia kilichotokea, na hata hivyo, huenda asituambie anachofanya. Hilo hufanya simulizi kuwa ndefu na kutatanisha mambo kwa njia moja au nyingine.

Uso maji wangu kuhusu hili ni kwamba injili zinaaminika kabisa. Zinatuambia kilichotokea, n.k., lakini bila mashine ya muda, huenda tusiweze kujua hasa jinsi ya kuoanisha matukio yote mahususi, wala kusema kwa uhakika kama uponyaji huu wawili wa wenye ukoma ni tukio moja au matukio mawili tofauti ya hilo. Tukiendelea, bado tunaelezea sifa za Mathayo na vifungu vya sifa katika Mathayo.

Kuna vifungu viwili vya maneno ambavyo ni vya kawaida katika Mathayo. Mojawapo, bila shaka, ni kwamba inaweza kutimizwa. Baadhi ya maneno haya pia yametajwa katika injili zingine, lakini si mengi kama katika Mathayo.

Baadhi ya watu wenye msimamo mkali wamependekeza kwamba kitabu cha ushuhuda, ambacho ni mkusanyiko wa maandishi ya uthibitisho wa Agano la Kale kuhusu Masihi, kilitumika katika kanisa la kwanza. Naam, hii inaweza kuwa hivyo, lakini kuna uwezekano mkubwa kwamba haya yanarudi kwenye maelezo ya Yesu mwenyewe. Unakumbuka kwamba akiwa njiani kuelekea Emau, aliwaelezea vifungu vya Agano la Kale wale wawili pale, na kisha katika chumba cha juu, saa chache baadaye, aliwaelezea kundi kubwa la wanafunzi.

Pendekezo langu ni kwamba maneno ya utimilifu kama vile ya Mathayo, na kisha nukuu ya vifungu mbalimbali vya Agano la Kale katika Paulo na Petro, kwa kweli, ni tafakari ya kile Yesu alichowaambia wakati huo. Na yeye, bila shaka, kati ya watu wote, angejua ni unabii gani wa Agano la Kale uliokusudiwa kumlenga Masihi na kadhalika. Kifungu kingine cha sifa katika Mathayo ni ufalme wa mbinguni.

Na msemu huu hutokea zaidi ya mara 30. Ingawa kuna baadhi ya watu ambao hawakubaliani, nadhani msemu huu una maana sawa na ufalme wa Mungu. Tunachokiona ni kwamba Marko na Luka hawajawahi kuwa na ufalme wa mbinguni, na Mathayo karibu kila mara ana ufalme wa mbinguni, lakini mara kwa mara atakuwa na ufalme wa Mungu, n.k.

Ufalme wa mbinguni wa Mathayo unatumika katika muktadha mwingi sawa na ufalme wa Mungu wa Marko na Luka. Na Mathayo ana kifungu kimoja ambapo anatumia maneno yote mawili kwa sambamba. Hiyo ni Mathayo 19, mistari ya 23 na 24.

Mwangaza fulani unaangaziwa kuhusu hili kwa kujua baadhi ya fasihi ya kirabi. Katika vyanzo vya kirabi, tunaona kwamba marabi walikuwa wakisita kutumia neno ufalme wa Mungu. Na hivyo, mara nyingi wangetumia nafasi ya hilo.

Na moja ya nafasi hizo ilikuwa mbingu. Moja ya hizo ilikuwa utukufu. Moja ya hizo ilikuwa mahali hapo.

Na mambo mengine mbalimbali ya aina hii. Na kwa hivyo, inaonekana kwamba Mathayo, kama Myahudi mcha Mungu, anatumia ufalme wa mbinguni badala ya ufalme wa Mungu mara nyingi. Baadhi ya nyenzo zingine katika Mathayo ni za kipekee kwa Mathayo na, kwa hivyo, zina sifa kwa maana hiyo.

Tayari tumetaja kwamba Mathayo anarejelea mila na matumizi mbalimbali ya Kiyahudi ambayo labda hayangewavutia sana watu wa Mataifa. Mathayo na Luka wote wana nyenzo za kuzaliwa, lakini baadhi yake ni tofauti na Mathayo, na baadhi yake ni tofauti na Luka. Zote ziko wazi kuhusu kuzaliwa na bikira, lakini vinginevyo, haziingiliani sana.

Mathayo anabainisha kuja kwa mamajusi, jaribio la Herode la kumuua Yesu, kukimbilia Misri, n.k. Luka hataji hayo kabisa. Inaonekana kwangu kwamba Mathayo anatupatia mtazamo wa Yusufu, na Luka anatupatia mtazamo wa Mariamu.

Katika Mathayo, tunamwona Yusufu akishangaa, akihangaika, na akitenda huku Luka akisema Mariamu alitafakari mambo haya moyoni mwake, n.k. Na ni Mariamu anayeenda kumtembelea binamu yake Elizabeti na kadhalika. Kwa hivyo, hiyo ndiyo maoni yangu kuhusu tofauti kati ya masimulizi hayo mawili ya kuzaliwa.

Cha kufurahisha ni kwamba, kwa Wayahudi wengi zaidi katika Injili, ukipenda, kuna nyenzo za kuvutia kuhusu kanisa katika Mathayo na hakuna kitu kinachofanana na hicho katika Luka au Marko au Yohana. Tuna Petro kanisani katika Yohana 16, nidhamu ya kanisa katika Mathayo 16, na nidhamu ya kanisa katika Mathayo 18. Naam, hebu tuone.

Ningependekeza kwamba hii inaleta aina fulani ya tatizo kwa aina hiyo ya ugawaji wa madaraka ambayo hufanya tofauti kubwa kati ya kanisa na Israeli na ambayo inamwona Mathayo kama Injili ya Kiyahudi kwa maana kwamba sio kwa ajili ya ugawaji huu, ambao ni sifa ya ugawaji wa madaraka wa zamani au wa kawaida badala ya kile tunachokiita ugawaji wa madaraka unaoendelea leo. Ekklesia, juu ya mwamba huu, nitajenga kanisa langu katika Mathayo 16. Ekklesia ni neno la Septuagint.

Ni neno linalotumika kwa ajili ya kusanyiko, na kwa hivyo mara nyingi ni tafsiri ya wito kutoka kwa kusanyiko la Kiebrania. Lakini bila shaka, Yesu anazungumzia hapa kuhusu ekklesia yangu. Kwa hivyo, je, hilo linapaswa kutofautishwa na ekklesia ya Agano la Kale? Haijaelezewa.

Kisha kuna Agizo Kuu katika Mathayo 28. Agizo pia linaonekana katika Marko, ingawa hilo liko katika maandishi yenye shaka kidogo, lakini Luka, Matendo, na Yohana kila moja lina kitu cha aina hiyo pia. Katika muktadha tofauti, mmoja kutoka mwingine, Yesu aliona kuenea kwa Injili kuwa muhimu vya kutosha kurudia maagizo hayo mara kadhaa.

Wafuasi wa dini ya Liberal hawapendi maana ya kwenda kwa mataifa yote na kadhalika na kwamba Yesu atakuwa pamoja na wanafunzi katika enzi zote na kwa njia ya Utatu, kwa jambo hilo. Kwa hivyo, wanaelekea kukataa kwamba hii inamrudia Yesu. Hata hivyo, inavutia sana kwamba Injili ya Mathayo, pamoja na sehemu zingine kadhaa katika Maandiko, zinatabiri kuenea kwa Injili duniani kote, lakini Biblia yote iliandikwa muda mrefu kabla ya kuenea kwa Injili duniani kote.

Kwa hivyo, una aina fulani ya utimilifu unaoendelea hapo hata hivyo. Wanaelekea kutilia shaka uhalisia wa tarehe ya Mathayo kwa sababu ya migogoro inayoonekana na Matendo ya Mitume, amri ya kwenda dhidi ya kusitasita mapema katika Matendo

ya Mitume kwenda. Na Utatu, kubatiza kwa jina la Baba na Mwana na Roho Mtakatifu, dhidi ya ubatizo wa mapema katika jina la Kristo, n.k.

Labda zote mbili zinasoma vifungu kupita kiasi ili kupendekeza kwamba unapata fomula halisi au kitu kinachotumika katika sherehe za ubatizo. Hakuna hata moja ya mambo haya ambayo ni mazito ikiwa Ukristo ni wa kweli. Ikiwa Yesu ndiye ambaye Biblia inadai kuwa yeye ni, basi kuja kwake na kufufuka kwake hakika ni habari muhimu sana.

Zaburi 22 inasema hivyo, na hakika iliandikwa kabla ya kuibuka kwa Ukristo. Ikiwa Yesu ni Mungu na kuna Mungu mmoja tu, basi yupo kila mahali na anashiriki jina lake na Baba. Nadhani matatizo ya Matendo yanahusiana sana na msisitizo.

Inaonekana wanafunzi wa mapema walikuwa wakisubiri maelekezo zaidi kuhusu jinsi ya kufanya hivi na mwanzoni hawakugundua kwamba Mataifa wangukuwa Wakristo kama Mataifa bila kugeukia Uyahudi. Labda tulisoma vibaya Mathayo na Matendo kwa kuchukua vifungu vya maneno katika jina la Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu, na katika jina la Yesu Kristo kama maagizo kuhusu maneno halisi yatakayotumika katika sherehe hiyo. Sawa, ninatoa muhtasari wa mchoro hapa wa Mathayo, lakini sina uhakika kama hilo linaonekana vizuri sana katika usomaji.

Acha nikupe muhtasari mfupi bila nambari zote. Mathayo anaanza na nasaba inayoendelea kwa sehemu kubwa ya sura ya 1, kisha kuzaliwa na uchanga unaotuleta mwisho wa sura ya 2, kisha maandalizi ya huduma, ambayo yanatupeleka katika sehemu zote 3 na sehemu ya 4, na kisha huduma ya Galilaya inaanzia katikati ya sura ya 4 hadi mwisho wa sura ya 18, na inaweza kugawanywa katika huduma ya umma, katikati ya sura ya 4 hadi mwanzo wa 13, na kisha huduma ndogo kwa takriban sura 3, na kisha huduma ya kibinafsi kwa takriban sura 3. Hii inafuatwa kisha na safari ya kwenda Yerusalemu, ambayo inachukua takriban sura 2, 19-1 hadi 21-1.

Kisha, wiki ya mwisho, na hiyo ni kama sura 5, na kisha usaliti, kesi, na kusulubiwa huchukua sura 2, na kisha kuonekana baada ya ufufuo huchukua sura 1. Kwa hivyo, kimsingi, Mathayo ana huduma ya Galilaya tu. Tutaona kitu kama hicho na Marko, ilhali Luka ana huduma ya Parian, na Yohana ana mengi kuhusu huduma ya Yudea pia.

Hapa tayari, wiki ya mwisho hadi ufufuo inachukua sura 8 za kitabu chenye sura 28, kwa hivyo sehemu kubwa na kubwa kuhusu mwisho wa huduma ya Yesu duniani, ukitaka. Sawa, tutaendelea na sifa za Marko, na kama tulivyofanya na Mathayo, tutaanza na mtu huyo, Yohana Marko. Marko ametajwa katika Agano Jipya mara 10 au 11, kwa hivyo kwa kweli zaidi ya Mathayo, ingawa Mathayo ni mtume na Marko si mtume.

Hata hivyo, Marko ametajwa mara 6 katika Matendo ya Mitume, kwa hivyo hapo ndipo tunapopata sehemu kubwa ya nyenzo zake, na kisha mara 3 katika Nyaraka za Paulo, mara moja kila moja katika Wakolosai, Filemoni, na 2 Timotheo. Mara moja katika 1 Petro, Marko, mwanangu, n.k. anasema Petro, na labda katika Marko 14, 51, 52, kupoteza karatasi wakati wa tukio la kukamatwa, kwa hivyo ndiyo maana mara 10 au 11.

Hilo linatosha kuturuhusu kufanya kitu kidogo cha kufuatilia maisha yake. Wakolosai 4:10 inatuambia kwamba Marko alikuwa binamu wa Barnaba. Nadhani KJV ina mpwa. Neno hilo kwa kweli linahusiana na mpwa, onepsios, lakini kwa ujumla linaeleweka sasa kuwa neno la jumla zaidi, kwa hivyo binamu, ambalo halikuelezi mengi kwa kuwa kuna binamu wa kwanza na wa pili na wa tatu na huondoa na yote ya aina hiyo, ambayo tunasema angalau katika istilahi za nasaba za Kiingereza.

Mama yake Marko alikuwa Mariamu, na tunaambiwa katika Matendo 12:12 kwamba alikuwa na nyumba huko Yerusalemu. Baba yake hatajwi. Labda alikuwa tayari amekufa.

Labda hakuwa mwamini. Hatujui hapo. Huenda Marko alikuwepo wakati Yesu alipokamatwa.

Hiyo ni Marko 14:51-52. Hii inasemekana kuwa ni dhana tu. Hadithi inayowezekana inaonyesha jinsi hiyo ingefanya kazi, inapendekezwa kwamba Karamu ya Mwisho ifanyike nyumbani kwa Mariamu.

Hatujui hilo, lakini tunajua kwamba Mariamu alikuwa na nyumba na kwamba ilitumiwa na waumini baadaye. Chakula cha Mwisho kilifanyika nyumbani kwa Mariamu. Umati wa watu unakuja nyumbani kumkamata Yesu.

Baada ya yote, Yuda hawezi kutarajiwa kujua haswa mahali ambapo Yesu alikuwa akienda baada ya hatua hiyo, lakini labda atajaribu katika maeneo mbalimbali. Marko anaamka. Umati wa watu unaofika nyumbani huenda ukafanya hivyo.

Anawafuata umati kwa mbali, amefungwa shuka lake la kitanda hadi Gethsemane, anatazama kukamatwa kutoka vichakani, na karibu anakamatwa. Uvumi, sawa, lakini picha ndogo. Marko alikuwa akiishi Yerusalemu, Matendo 12:12, na mama yake wakati wa mateso ambapo Yakobo, mwana wa Zebedayo, aliuawa na Petro akafungwa.

Hilo linatokea, tunafikiri, karibu mwaka wa 144 BK au muda mfupi kabla ya hapo, kulingana na taarifa tulizonazo katika Josephus kuhusu wakati wa kifo cha Herode Agripa I, ambaye ndiye aliyekuwa mtu aliyehusika hapo. Kisha, Barnaba na Paulo wanamchukua Marko pamoja nao hadi Antiokia, Matendo 12-25. Kisha Marko anaenda pamoja na Paulo na Barnaba katika safari ya kwanza ya umishonari,

Matendo 13:5, kama msaidizi wao, huperitas , hapo awali ilimaanisha mpiga makasia chini ya ardhi katika trireme au kitu kama hicho, lakini imekuwa neno la jumla la msaidizi kufikia hatua hii.

Kwa kuwa huenda Marko hakuwa na mafunzo mengi duniani, bila shaka ikilinganishwa na Paulo au Barnaba, huenda alifanya mambo kama vile kutunza nyumba na chakula na mambo kama hayo. Hata hivyo, Marko anawaacha wanapoenda Asia Ndogo kutoka Kupro. Labda Marko alikuwa ameenda Kupro hapo awali kwa sababu Barnaba alikuwa binamu au kitu kama hicho na hakutaka kwenda katika eneo jipya au kitu kama hicho.

Tazama Matendo 13:13. Tarehe inayokadiriwa ya hilo labda ni 47-48 BK. Sababu yoyote ile, Paulo hakufikiri ilikuwa sababu nzuri.

Baadhi ya uwezekano umependekezwa kuhusu kwa nini huenda Marko aliwaacha. Moja inaweza kuwa kwamba inaonekana kama kunaweza kuwa na mabadiliko katika uongozi kutoka Barnaba hadi Paulo. Katika sehemu ya mwanzo ya simulizi hili la kwanza la safari ya umishonari, Barnaba ameorodheshwa mbele ya Paulo, lakini kisha baada ya tukio huko Kupro ambapo Sergio Paulo anaongoka na Elimo mchawi anapofushwa na Paulo, na Mungu, ni wazi.

Kisha baada ya hapo, Paulo anatajwa kwanza. Inawezekana kwamba Marko alikasirika na hili. Hatujui.

Nilikuwa nakisia hapa. Ujenzi upya, ukipenda. Pili, uwezekano wa kwenda Asia Ndogo ulikuwa mpango uliobadilika, na Mark hakutaka kwenda muda mrefu hivyo.

Tatu, Marko alipinga uinjilisti mkali wa Mataifa, ambao utanza kutokea. Au aliogopa hatari, akakata tamaa, au akatamani kurudi nyumbani. Kwa hivyo, yote hayo ni uwezekano, na tena tunakisia.

Hakuna mashine za wakati, kumbuka. Baada ya Baraza la Yerusalemu, Paulo na Barnaba walipanga safari ya pili ya kimisionari kutembelea makanisa waliyoyaanzisha. Unaona hili likisimuliwa kwetu katika sehemu ya mwisho ya Matendo 15.

Barnaba anataka kumpa Marko nafasi ya pili, lakini Paulo hafanyi hivyo. Kwa hiyo, walitengana, na Marko na Barnaba wakaenda Kupro, na Paulo na Sila wakawa Wakristo waliokomaa katika Asia Ndogo. Na hii ni yapata mwaka 50 BK.

Naam, hatusikii chochote zaidi kuhusu Marko hadi baadaye katika nyaraka kwani Matendo ya Mitume, kama unavyokumbuka, inamfuata Paulo zaidi. Karibu miaka 10 baadaye, kama vile 61-63 BK, Marko amerudi katika neema njema za Paulo. Tunaona hilo katika Wakolosai 4, 10, na hatimaye katika 24.

Inaonekana Marko anatumwa kwa utume na Paulo na anasifiwa kwa kanisa la Kolosai. Sasa ni mfanyakazi mwenzake pamoja na Paulo. Baadaye, Marko yuko karibu na Efeso na anasifiwa kuwa muhimu kwa Paulo.

2 Timotheo 4:11 mahali fulani katika kipindi cha 64-68 BK. Na Timotheo atamleta atakapokuja kutoka Efeso. Katika 1 Petro 5:13, huyu ni Petro, ambayo inaweza kuwa ilitangulia marejeleo ya 2 Timotheo; hatujui.

Petro bado yuko hai, lakini mateso ya Warumi, nadhani, yameanza, kwa hivyo tungependekeza labda ni miaka 64 baadaye. Na inaonekana kwangu kwamba Petro anaonya makanisa ya Asia kuhusu mateso haya, labda anaonya makanisa ya Paulo hata kuhusu hili, ambalo linaweza kupendekiza labda Paulo yuko Hispania au kitu kama hicho. Marko yuko na Petro huko Babeli na anatuma salamu zake.

Petro anamwita mwanangu, labda katika maana ya kiroho. Hatuna dalili kwamba Petro ni baba wa Marko na Mariamu ni mke wa Petro au kitu kama hicho. Nadhani mtu anaweza kujenga kitu cha aina hiyo.

Babeli iko wapi? Babeli hii iko wapi? Kuna uwezekano halisi kwamba katika eneo la Mesopotamia karibu na mji wa Babeli, bado kulikuwa na jamii kubwa ya Wayahudi, kwa hivyo tuna Talmud ya Babeli kama jina la mkusanyiko wa fasihi wa marabi wa mashariki hapo. Kuna mahali huko Misri karibu na Cairo ya kisasa ambayo iliitwa Babeli. Sijui historia ya jinsi ilivyopata jina hilo, lakini pia ilikuwa na jamii kubwa ya Wayahudi. Uwezekano

wa tatu ni Roma. Hakika inaitwa Babeli katika Ufunuo. Labda ni kali sana kusema hakika, lakini nadhani hiyo ndiyo usomaji wa jumla wa wafafanuzi, na inaweza kuwa kwamba Petro anatumia msimbo kuwafukuza mamlaka iwapo barua itakamatwa. Kitu cha aina hiyo hakijasikika katika historia ya kushughulika na serikali na vikundi vinavyotendewa vibaya nao kwa sababu moja au nyingine. Mila inasema kwamba Marko baadaye alishuka kwenda Alexandria huko Misri na kuwa kiongozi wa kanisa huko.

Hivyo ndivyo ilivyo kwa Marko, mtu huyo. Tunajua mengi zaidi kumhusu kuliko tunavyojua kuhusu Mathayo, angalau kutokana na maandishi ya Maandiko. Vipi kuhusu hadhira ya Marko? Ni wazi kwamba hadhira yake ni ya Mataifa na pengine ya Kirumi.

Misemo ya Kiaramu, ambayo ipo mingi katika Marko, kwa ujumla hutafsiriwa; hivyo, wasomaji hawakutarajiwa kujua Kiaramu. Mazoea ya Kiyahudi yanaelezwa. Kwa mfano, kusafisha mikono kunaielezwa. Kwa Myahudi yeyote, kitu kama hicho hakingekuwa cha lazima.

Kwa hivyo, inaonekana kwamba Marko anawaandikia hadhira isiyo ya Kiyahudi ambayo haijui lugha na utamaduni wa Palestina. Watu ni Wamataifa waziwazi. Kutokana na mila na labda kutokana na Kilatini tunaweza pia kuhitimisha kwamba Wamataifa hawa walikuwa Warumi.

Ningechukulia hilo si jambo lenye nguvu lakini hakika linawezekana. Kuna Kilatini kadhaa zinazotumia maneno ya Kilatini lakini zimewekwa katika alfabeti ya Kigiriki ukipenda hilo litokee katika Injili ya Marko. Kuna pergola katika Marko 15:15, ambayo ina maana ya kupiga mjeledi au kitu kama hicho kwa flagellate, ambayo kwa kweli ni kitenzi ambacho kimekopwa kwa Kiingereza kutoka kwa flagellate ya Kilatini.

Hata hivyo, neno hili pia linaonekana katika Injili zingine mbili katika Yohana 2 na Mathayo 11, kwa hivyo linaweza kuonyesha tu kwamba kwa kuwa Warumi walikuwa wametawala Israeli tangu 63 KK, baadhi ya maneno yao yalikuwa yametumika. Hakika unaweza kupata aina hiyo ya kitu kinachotokea kwa jeshi linalokaa kwa miaka 50 au 100, na maneno kadhaa yanakuwa ya kawaida katika lugha ya wenyeji ukitaka. Mojawapo ambayo ni tofauti kidogo ni akida, ambayo hutokea mara tatu katika Marko 15 kutoka kwa akida wa Kilatini, na hilo halionekani kushangaza kwetu kwa sababu tumeikopesha kwa Kiingereza pia, lakini Mathayo, Luka, na Matendo hutumia hektoni sawa ya Kigiriki. kiongozi wa kijeshi au mtawala zaidi ya miaka 100 kwa hivyo unaweza kusema hilo ndilo neno la Kigiriki kwa kiwango hicho cha afisa katika jeshi.

Naam, sina uhakika kama tunapaswa kuweka uzito mkubwa kwenye Kilatini chache kama hicho linapokuja suala la kukisia hadhira. Lengo la Marko, hakuna taarifa ya moja kwa moja iliyotolewa katika Injili. Ni vigumu zaidi kukisia lengo kutoka kwa Marko kuliko kutoka kwa Mathayo. Mwandishi hasemi kwamba anakusudia kuhifadhi mapokeo ya Petro, kwa mfano, au kwamba anakusudia kuwasilisha Injili kwa Warumi au Mataifa, kwa jambo hilo.

Mstari wa ufunguzi, bila shaka, unaweza kueleza vyema lengo la Marko 1:1, mwanzo wa Injili ya Yesu Kristo, Mwana wa Mungu. Hilo, bila shaka, ni jambo linaloshirikiwa na Injili zote nne, kwa hivyo halingekuwa ndilo tunaloliita lengo tofauti, lakini ni wazi, ni lengo la Marko kwa maana hiyo kwamba hii ndiyo habari njema kuhusu Yesu, ambaye ni Masihi na ambaye ni Mwana wa Mungu. Labda Marko, kama ilivyopendekezwa na baadhi ya wafafanuzi, analenga hasa mawazo ya Kirumi ikilinganishwa na Wagiriki hata hivyo, na wewe, bila shaka, unaweza kuwalinganisha na Waebrania na Washami na Wamisri na mambo ya aina hiyo.

Warumi walikuwa na mwelekeo wa vitendo, wenye mwelekeo wa vitendo, waliopangwa, n.k. Na, bila shaka, Petro mwenyewe alikuwa na tabia ya vitendo, kwa hivyo labda aliendana vyema na Warumi katika hili, na hapo ndipo tunaposoma jambo dogo kutoka kwa Clement wa Alexandria kuhusu Marko, hilo ndilo mwelekeo unaoelekea kwamba watu wa Roma walifurahi kusikia kile Petro alichosema na

walitaka Marko akiandike kwa hivyo labda ndivyo tulivyo hapa. Kwa hivyo, huenda kulikuwa na mahitaji makubwa ya nyenzo zake miongoni mwa Warumi, kama utamaduni wetu kutoka kwa Clement unavyosema.

Sifa za Marko. Tulizitaja kwa ufupi hapo awali tulipokuwa tukijadili uandishi na tarehe. Kuna uwazi katika Marko.

Mark amejaa maelezo ya picha na ya kuvutia, ambayo hayahitajiki kwa kitendo hicho lakini yanaongeza rangi na kina katika simulizi. Wale 5,000 waliegemea kwenye nyasi za kijani. Naam, hilo halingesikika kama kitu chochote Uingereza au mashariki mwa Marekani au kitu kama hicho, lakini nyasi hizo ni za kijani tu wakati wa mwaka katika sehemu hiyo ya dunia.

Kwa hivyo, kwa kweli ni kama kukuambia jambo fulani. Marko anabainisha hisia za Yesu. Anatumia wakati uliopo wa kihistoria mara kwa mara, tunafikiri, kuongeza uhai kwenye simulizi.

Hilo limekuwa pendekezo la kawaida kuhusu kile ambacho wakati wa sasa wa kihistoria hufanya katika Kigiriki. Maelezo mengi katika Marko. Marko ni mfupi kuliko Mathayo, Luka, au Yohana, lakini mara nyingi anaripoti matukio kwa undani zaidi kuliko Mathayo au Luka.

Wakati mwingine hutoa majina ya watu waliohusika, saa ya siku, na umati unaowazunguka uliotajwa, na mambo haya mara nyingi hayapatikani katika Injili zingine. Lakini, kama nilivyosema, Marko ndiye Injili fupi zaidi. Ufupi huu unapatikana kwa kuacha mazungumzo marefu na kuripoti matukio machache.

Shughuli. Sifa nyingine ya Marko ni shughuli katika Injili. Kitendo katika huduma ya Yesu kinasisitizwa.

Neno la Kigiriki euthus mara nyingi hutafsiriwa hivyo. Linatumika zaidi ya mara 40 na huelekea kutoa simulizi ya Marko kama sifa ya haraka na isiyo na pumzi. Marko anasisitiza matendo ya Yesu zaidi ya maneno ya Yesu.

Kwa kawaida Marko hatoi hotuba ndefu kuhusu Yesu. Kama nilivyosema hapo awali, Marko 13, Hotuba ya Kumi na Moja, ndiyo hotuba ndefu zaidi katika historia ya Marko. Marko amejaa miujiza.

Kumi na nane zimerekodiwa, ingawa mbili tu ndizo za kipekee kwa Mark. Kwa hivyo hiyo ni tabia, basi. Uwazi, undani, shughuli.

Kiaramu. Maneno mengi ya Kiaramu yameandikwa na kwa kawaida hutafsiriwa kwa Kigiriki. Baadhi ya maneno haya ya Kiaramu ni ya kipekee kwa Marko.

Boanerge, F ambayo Yesu anawapa wana wawili wa Zebedayo, inamaanisha wana wa ngurumo. Talita kum , Marko 5:41, amri kwa binti ya Yairo, msichana mdogo, simama. Efatha , 7:34, amri kwa bubu wa mauti, ifunguliwe.

Bartimayo anaitwa kipofu, ambalo linamaanisha tu mwana wa Timayo. Marko hata anatafsiri jina la Kiaramu Bartimayo, ambalo linaonyesha kwamba hadhira haina hisia zozote kwa Kiaramu. Yupo Abba, 14.36, Yesu akimtaja Mungu, akimaanisha baba.

Hilo limetumika kwingineko na Paulo katika Warumi na Wagalatia lakini si katika Injili zingine. Pia kuna maneno ya Kiaramu katika Marko ambayo pia yanapatikana katika Injili zingine. Korban, 7:11, zawadi kwa hekalu, ambayo imeelezwa katika Marko, lakini haijatafsiriwa katika Mathayo, 27:6. Golgotha, 15:22, mahali pa fuvu.

Mathayo na Yohana wote wanatumia hili, na wote watatu wanalitafsiri. Eloi, Eloi, lama subachthani , 15:34, Mungu wangu, Mungu wangu. Mathayo analitumia na pia analitafsiri, kama vile Marko anavyofanya.

Rabi Rabboni alitumia mara kadhaa katika Marko mara nne, Mathayo mara nne, na Yohana mara tisa, lakini alitafsiriwa mara moja tu, na hilo likatafsiriwa na Yohana. Huenda Marko alitumia Kiaramu kwa uwazi, lakini inaweza tena kuwa, kama utamaduni unavyopendekeza, Petro akikumbuka maneno yaleyale ambayo Yesu alitumia au kitu kama hicho. Nukuu hizi hazituambii kwamba Yesu alizungumza Kiaramu pekee.

Mazungumzo yake na mwanamke Msirofoinike na Pilato yanamaanisha kwamba alikuwa na ujuzi wa Kigiriki. Sasa nitatoa muhtasari wa Marko, na niruhusu nikuelezee tena. Tunaangalia injili fupi zaidi kuliko Mathayo kwa sura.

Mathayo ina sura 28, na Marko ina sura 16 pekee. Maandalizi ya huduma katika Marko yanashiriki tu katika sura ya kwanza. Kisha, huduma ya Galilaya inaanza katikati ya sura ya kwanza na kuendelea hadi mwisho wa sura ya tisa. Haijagawanywa waziwazi katika hadhara, mipaka, faragha, au kitu kama hicho.

Kisha una safari ya kwenda Yerusalemu, ambayo inachukua sura moja, sura ya 10. Wiki ya mwisho inachukua sura tatu na takriban mistari 10, 11:1, 14:10. Kisha unapata usaliti, kesi, na kusulubiwa vinachukua sura mbili tu, chini ya sura mbili, na ufufuo, sura moja, na bila shaka, pamoja na swali la mistari 12 ya mwisho ya Marko, mistari minane tu kwa ajili ya nyenzo za baada ya ufufuo.

Kwa hivyo hiyo ndiyo injili ya Marko. Endelea kujaribu kufanya jambo lile lile sasa na Luka. Sifa za Luka.

Luka, tabibu. Luka ametajwa kwa jina mara tatu pekee katika Agano Jipya. Wakolosai 4:14, Filemoni 24, na 2 Timotheo 4:11. Kwa hivyo, kati ya watu hao watatu, Mathayo, Marko, na Luka, Luka ametajwa mara chache sana kwa jina.

Hata hivyo, kutokana na marejeleo haya machache, tunaweza kuhitimisha kwamba Luka alikuwa daktari na kwamba alipendwa na Paulo, Wakolosai 4:14. Kwamba alikuwa mwenzake mwaminifu wa Paulo hata mwisho kabisa huko Roma. 2 Timotheo 4:11 inaelekea mwisho huko Roma. Na inaonekana alikuwa Mmataifa badala ya Myahudi.

Nina watu wenye bidii ambao wanasema kwamba Agano Jipya lote linaundwa na Wayahudi, lakini ushahidi ni mkubwa sana kwamba Luka ni Mmataifa. Ushahidi huo ni upi? Naam, si wa moja kwa moja, lakini Wakolosai 4:10-14 ni mfululizo wa salamu ambazo Paulo anatuma kutoka kwa marafiki zake alipokuwa Kolosai. Na Paulo anazigawanya katika makundi mawili.

Anasema katikati ya hayo, hawa wote ni wale wa tohara walio pamoja nami. Kisha anaendelea na kundi la mwisho. Ni wazi kwamba watu walio mbele yao ni Wayahudi.

Angalau michache kati yao iko wazi. Anasema hivyo kwa kundi zima. Luka yuko katika kundi la mwisho.

Yuko katika kundi la wasiotahiriwa, ukipenda. Mbali na hayo, tuna marejeleo matatu tu kwa jina la Luka, na tuna kile tunachokiita vifungu vidogo katika Matendo. Hapa ni mahali ambapo mwandishi wa Matendo anaonyesha kwamba yupo pamoja na wengine katika simulizi katika hatua hiyo maalum.

Mwandishi, katika visa hivi, anaandika katika nafsi ya kwanza kwa wingi, akimjumuisha yeye mwenyewe katika kitendo. Kuna matukio matatu ya kimaandishi ya hili. Matendo 16:10-17 Safari ya umisionari ya Paulo.

Baada ya Paulo kupokea maono ya kwenda Makedonia, sisi, tulitambua, n.k. sisi, n.k. tunaendelea huko na kuendelea kupitia kifungu hicho cha nane cha kwanza.

Kisha kundi hilo linajumuisha Paulo, Sila, Timotheo, na mwandishi. Matumizi ya sisi yanaanza katika mstari wa 10 na kuishia katika mstari wa 17, na hiyo ni kijiografia. Wanafanya safari kidogo wakati huo.

Ingemaanisha kwamba mwandishi alijiunga na kundi huko Troa na kuwaacha Filipi. Kisha, katika Matendo 20, mstari wa 5, vifungu vidogo vinaanza tena, na vinaendelea hadi 21.18, hivyo kwa sura moja. Hii ni katika safari ya tatu ya kimisionari.

Matumizi yake ni madoadoa zaidi katika sehemu hii, lakini kumbuka kwamba wee inaanza Filipi. Kwa hivyo, iliisha miaka michache iliyopita huko Filipi na sasa inaanza

Filipi. Naam, ukichukua dhana rahisi zaidi, ambayo si sahihi kila wakati, pendekezo litakuwa kwamba Paulo alimpeleka Luka kusaidea kanisa jipya huko Filipi na kwamba bado alikuwepo miaka kadhaa baadaye Paulo aliporudi kupitia Filipi.

Inaendelea kutoka Filipi na kuishia Yerusalemu. Labda mwandishi ni mjumbe wa kanisa la Filipi ambaye hupeleka pesa za zawadi Yerusalemu. Hata hivyo, hajitaji jina katika orodha ya wajumbe isipokuwa yeye si Luka.

Inaonekana kama desturi ya Luka si kujitaja jina lake katika injili, katika kitabu cha Matendo. Kifungu cha tatu cha wiki moja kiko katika Matendo 27:1-28:16, Safari ya kwenda Roma. Hii sasa ni miaka miwili zaidi baadaye.

Kipindi cha pili kinaanzia Kaisaria, ambapo Paulo amekuwa gerezani kwa karibu miaka miwili sasa, na kinaishia Rumi. Hii inaonyesha kwamba labda Luka alibaki Palestina na Paulo huko Yerusalemu na kisha akakutana naye miaka miwili baadaye huko Kaisaria kwa miaka miwili kati ya safari ya tatu ya kimisionari na safari yake ya nne kwenda Rumi. Pendekezo langu ni kwamba labda alitumia wakati huu kutafiti nyenzo za injili alizoandika. Nilipokuwa huko nyuma nikifanya uchunguzi wa tarehe ya Luka, pendekezo langu lilikuwa kwamba alitafiti nyenzo za injili.

Luka aliiandika na kuiandaa kabla hawajaondoka kwenda Roma, na ikaanza kuzunguka Mashariki. Huenda alipoteza nakala yake katika meli iliyozama, lakini hatujui hilo, kwa hivyo hiyo inaweza kuelezea ni kwa nini injili inazunguka baadaye magharibi kuliko inavyozunguka mashariki. Hayo yote ni mawazo, sivyo? Pia tuna kifungu kimoja cha maandishi yasiyo na uhakika kilicho katika Matendo 11:28, ambacho kinatokea katika kile tunachokiita maandishi ya Magharibi, na kiko Antiokia kabla ya safari ya kwanza ya umishonari ya Paulo.

Kifungu hiki kinamrejelea Agabo, nabii huko Antiokia, na hapa wee inaweza kuakisi utamaduni wa awali kwamba Paulo alikuwa wa Antiokia au kama baadhi wamependekeza kwamba Codex Biza na familia ya magharibi ya hati zinawakilisha katika Matendo toleo tofauti kidogo la Matendo hatujui kwamba basi inaweza kuwa hata kauli ya Luka mwenyewe kwamba alikuwepo Antiokia Agabo alipotokea huko.

Waliberali huwa wanapuuza nguvu ya vifungu hivi vya wee kwa kusema kwamba mwandishi wa Matendo, ambaye wanafikiri si Luka, alitumia shajara na kutoa vifungu vya wee kama nukuu za moja kwa moja. Hii si tafsiri ya kawaida zaidi ya jambo hilo, lakini mambo hayo hutokea.

Naam, tunaendelea. Bado tunazungumzia Luka, daktari. Luka ni daktari Mgiriki.

Kwa kuzingatia matumizi ya istilahi za kimatibabu za Luka, huenda Luka alifunzwa katika utamaduni wa kimatibabu wa Kigiriki. Tunajua jambo fulani kuihusu.

Madaktari wawili maarufu wa Kigiriki wa kale walikuwa wa kile kinachoitwa Shule ya Hippocrates.

Wengi wetu labda tumesikia wakati mmoja au mwingine, Kiapo cha Hippocratic, kiapo ambacho madaktari walikuwa wakifanya. Sina uhakika kama bado wanafanya hivyo au la kwa sababu mmoja wao ni kutowadhuru watu wanapojaribu kuwaponya. Madaktari wawili maarufu wa Shule ya Hippocratic ni Hippocrates mwenyewe, karne ya 4 KK, na Galen, karne ya 2 BK, hivyo baada ya wakati wa Luke.

Baadhi ya maandishi ya Shule ya Hippocrates yanapatikana leo. Hatujui kila wakati ni nani aliyeandika mahususi, na hutupa taratibu zao za jumla. Wanaume hawa na washirika wao walitambuliwa, jambo ambalo ni tofauti na njia zingine nyingi za kufanya dawa za kale, na walitambuliwa kwa utambuzi kwa uchunguzi na hitimisho.

Jambo muhimu zaidi, tuseme nini, harakati za kimatibabu katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi zilikuwa katika mahekalu ya mungu wa uponyaji, Aesculapius, Aesculapius kwa Kigiriki, na Aesculapius kwa Kilatini, na njia yao ya utambuzi ilikuwa kwa uganga. Lakini Shule ya Hippocrates ya Kigiriki, utambuzi kwa uchunguzi, na kisha kufanya hitimisho kutoka hapo, kwa ukusanyaji makini wa ripoti za kesi, ili eneo fulani au daktari fulani awe na ripoti nyingi za kesi zilizoandikwa, ambazo unaweza kuziangalia na kuona, dalili zinaonekana hivi, nini kiliendelea katika kesi hiyo na kadhalika. Na unapozidi kupata hizo, unanza kupata taarifa muhimu kuhusu jinsi ya kutibu magonjwa mbalimbali.

Kwa hivyo, ripoti za kesi na orodha ya dalili na matibabu zilisaidia kujenga uzoefu au angalau zilionyesha mambo ya kutofanya katika aina mbalimbali za visa. Shule ya Hippocrates pia ilijulikana kwa matibabu rahisi. Walitumia dawa za mitishamba; walitumia lishe, walikuwa wakipumzika, na walikuwa na tabia ya kuepuka vitu vya kigeni kama vile uchawi, kuweka kinyesi kwenye majeraha ya kutobolewa, au meno ya kuku au vitu vya aina hiyo.

Mjadala mzuri wa aina hii ya mambo unatokea katika kitabu cha SI MacMillan na mjukuu wake, David Stern, naamini, kuhusu hakuna hata moja ya magonjwa haya. Mjadala mzuri wa Biblia ulitofautiana na baadhi ya dawa zako za zamani za kigeni. Shule ya Hippocrates pia ilijulikana kwa viwango vya juu vya usafi.

Inaonekana kama Luka labda alikuwa na historia hii. Inaonekana kwamba aliishia kuandika injili yake na matendo yake kwamba alikuwa amewahoji watu ambao labda Yesu alikuwa amewaponya na akafanya hivyo labda kwa mtindo wa ripoti ya kesi, kwa hivyo mara kwa mara, alitoa maneno kadhaa ya kimatibabu ambayo alitoa katika miujiza yake ya uponyaji ukitaka. Sawa, haya hapa mapendekezo mengine kuhusu Luka.

Mji wa nyumbani wa Luka, Eusebius na Jerome wa zamani, wanasema kwamba Luka alikuwa mzaliwa wa Antiokia ya Siria. Kulikuwa na Antiokia nyingi iliyotawanyika kote ulimwenguni, lakini maarufu ni ile iliyopo Syria, ambayo, kama ninavyosema, inafaa aina hiyo inayoonekana katika maandishi ya Magharibi ya Agano Jipya. Naam, matumizi ya Luka ya neno Hellenist katika Matendo 11:20 inaonekana yanarejelea wapagani badala ya Wayahudi.

Na huenda Luka anamaanisha kwa neno la Kigiriki mtu ambaye hakuwa Mgiriki wa rangi lakini ambaye alifuata utamaduni wa Kigiriki. Na hilo lingeendana na miji mingi tofauti, lakini lingeendana vyema na Antiokia, ambapo ulikuwa na Washami wengi waliofuata utamaduni wa Kigiriki, na vivyo hivyo Wayunani, lakini hawakuwa Wayahudi wa Kigiriki, sawa? Kwa hivyo, una tatizo hili la kama utatafsiri Wayunani au Wayunani katika kifungu hicho maalum katika 11:20. Wayunani wa Kigiriki ni vigumu zaidi kusoma. William Ramsey, ambaye amefanya kazi nyingi kuhusu Paulo, alifikiri kwamba Luka anatoka Filipi, kwani hapa ndipo Luka anapoachwa na ndipo baadaye anapoanzia.

Bila shaka, hilo linawezekana, lakini hakuna sababu maalum ya hilo. Ni wazi kwamba Paulo angewatumia washirika wake kumsaidia kufanya kazi na makanisa yake ya kwanza na kadhalika. Ramsey pia anaendelea kwa kubahatisha kudai kwamba Luka ndiye aliyesababisha maono ya Paulo ya Makedonia.

Unaona mbinu kidogo ya kimantiki hapa katika Ramsey, kwamba Paulo alikutana na Luka, na hivyo akaota kumhusu usiku huo na kwenda Makedonia pamoja naye, n.k. Ningesema wazo hili halionekani kuwa la kawaida, ingawa Luka anaonekana ghafla katika simulizi huko Troa. Ikiwa Luka anatoka Antiokia, basi inaonekana, ama anakutana na Paulo kwa bahati mbaya huko Troa au labda ametumwa na kanisa la Antiokia kujaribu kumtafuta Paulo na labda kuleta pesa au kitu kama hicho kumsaidia katika safari yake ya umishonari.

Pendekezo jingine kuhusu Luka ni kwamba Luka ni ndugu wa Tito. Alexander Souter ndiye aliyependekeza hili, na analitegemea 2 Wakorintho 8:18, ambayo inasema kwamba ndugu aliyetajwa katika mstari huo anaweza kutafsiriwa kama ndugu yake. Hivi ndivyo kifungu kinavyoonekana katika NASU.

Paulo anasema, Tumemtuma pamoja naye, naye amekuwa akimrejelea Tito hapo awali. Tumemtuma pamoja naye ndugu ambaye jina lake katika injili limeenea katika makanisa yote. Kwa hivyo, Souter anabainisha kwamba Tito ni mtu muhimu katika nyaraka za Paulo lakini cha kushangaza hakutajwa kamwe katika Matendo.

Anapendekeza kwamba hii inafanana na jambo tunaloliona katika Injili ya Yohana, ambapo mwandishi hajitaji kamwe au ndugu yake Yakobo. Kisha Souter anapendekeza kwamba Luka anapunguza marejeleo yote kwake mwenyewe na inaonekana anahisi kwamba marejeleo kwa ndugu yake yangemvutia pia. Naam, hilo,

tena, ni jambo la kubahatisha sana kwa kuwa Paulo anawarejelea watu wengine kama ndugu na mara nyingi hutumia neno hilo kiroho.

Naam, hilo linatuleta kwenye swali la lengo na mbinu ya Luka. Lengo, tunapata kauli dhahiri katika Luka. Iko katika mistari minne ya kwanza.

Lengo la Luka ni kumruhusu Theofilo, mtu ambaye, katika kisa cha kwanza, anamwandikia Injili ya Luka, kujua uhakika au uaminifu wa mambo aliyofundishwa. Kwa hivyo, inaonekana Theofilo amefundishwa angalau misingi ya imani ya Kikristo. Kwa hivyo, lengo la Luka, lililotolewa katika utangulizi, Luka 1: 1-4, limeandikwa kwa Kigiriki, la mtindo wa Kiyunani ulioainishwa zaidi, makini, kuliko maandishi yake ya kawaida.

Dibaji imebanwa ikilinganishwa na dibaji zingine na historia zingine za wakati huo, lakini anaandika historia ya juzuu moja, na Josephus anaandika historia ya juzuu saba au juzuu ishirini au kitu kama hicho. Hata hivyo, dibaji inatoa taarifa hiyo hiyo na hutumika kama kujitolea kuelezea jinsi na kwa nini kazi hiyo ilifanywa. Waliberali wana wasiwasi kuhusu neno kuaminika kwani linamaanisha kwamba mtu alijaribu kuandika historia ya Yesu sahihi iwezekanavyo mnamo yapata mwaka wa 60 BK.

Ikiwa Luka atafanikiwa, basi theolojia ya kiliberali itatoweka. Bora zaidi, inayotumika kama cheo cha Theofilo, ni cheo kinachopewa maafisa wa serikali. Matumizi kama hayo yanaonekana katika Kitabu cha Matendo na pia yanaonekana katika vitabu vingine kadhaa vya kale vya Kigiriki.

Kwa mfano, maandishi ya Galen na waraka wa Kikristo wa mapema kwa Diocletus vyote vina aina hiyo pia. Theophilus anaweza kuwa Mkristo au la. Jina lake ndilo tunaloliita jina la kidini au lenye Mungu, Theophilus, mpenda Mungu, na kwa hivyo wengine wamesema, vema, ni jina la mfano tu, kwani ninatuma kitabu hiki kwa watu wote wanaompenda Mungu.

Inawezekana, fumbo si jambo lisilosikika katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi, lakini majina yenye Mungu kama yake yalikuwa ya kawaida katika tamaduni za Kigiriki na Kiyahudi. Kwa hivyo, tunaweza kufikiria idadi kubwa ya majina ya kidini katika Kiebrania cha Kale na Agano la Kale na majina ya Kiebrania ya aina hiyo katika Agano Jipya pia. Kwa kweli tuna idadi ya majina yenye Mungu katika Agano Jipya ambayo ni dhahiri kuwa ni majina halisi pia.

Kuna matatu kati yao katika 1 Yohana, Gayo, ambayo inaonekana inaunganisha na Gaia, Mama wa Dunia, na Diotrefe, waliolishwa na Zeus, Deus Trefe, na mwingine ni upi? Sioni kama nilivyofikiria. Ndiyo maana nina maelezo hapa. Sikumbuki mambo haya.

Lakini hata hivyo, hao ni wawili kati ya watatu hapo. Kwa hivyo, hatuwezi kusema vizuri kwamba mtu huyu ni wa kufikirika tu kwa msingi wa asili ya jina lake. Labda, kwa vyovyote vile, Luka alikuwa na mzunguko mpana akilini kwa ajili ya injili hii.

Hadhira yake kubwa inayokusudiwa labda ni watu wa mataifa walioelimika. Kwa hivyo, anaandika kwa mtindo mzuri na anaandika kwa Kigiriki, bila shaka. Utangulizi wa Luka pia unatuambia sio tu kuhusu lengo lake bali pia mbinu yake.

Kwanza kabisa, tunaambiwa kwamba Luka alikuwa anajua hali ya somo lake wakati wa kuandika. Wengi wameamua kuandika mahesabu. Naam, hilo linahusu nini? Naam, kuhusu injili za kisheria, hazingeweza kuandikwa zaidi ya mbili wakati huu.

Bila shaka Yohana ni wa baadaye, na Luka anaandika la tatu ukipenda. Kwa hivyo, mengi yanamaanisha nini? Labda hayarejelei injili za kisheria hata kidogo bali yanarejelea ukweli kwamba mitume walikuwa wakisafiri, kwanza Israeli na kisha sehemu ya mashariki ya Milki ya Rumi. Watu walifurahishwa na kile walichokuwa wakisema na walijaribu kuandika kile Petro au Paulo au mtu mwingine alikuwa akisema mahali fulani.

Na kwa kusikia hadithi nyingi tu, siwezi kukusanya chochote kinachoridhisha sana kwa sababu hazina taarifa au miunganisho ya kutosha. Na hiyo ndiyo pendekezo langu la kinachoendelea hapo. Luke anasema kwamba alikuwa amesoma kwa makini nyenzo zote zinazohusiana mwenyewe.

Anasema alizisoma tangu mwanzo, ambayo labda ni marejeleo ya mada badala ya Luka kuwa na Yesu tangu mwanzo. Inawezekana, lakini nadhani haiwezekani. Luka anaanza na matukio ya kwanza kabisa duniani.

Anarudi kwenye Annunciation kwa Zekaria kwa ajili ya kuzaliwa kwa Yohana Mbatizaji, n.k. Angeweza kumaanisha mahali pa kuanzia, Palestina. Mtu anaweza kujenga historia ama kwa kuishi kupitia matukio au kwa kusoma kwa makini data inayopatikana baadaye.

Njia ya kawaida ya kihistoria inaonekana kuwa ni kusoma data inayopatikana baadaye kwa sababu tu si kwamba watu wengi wako kwenye tukio, kwa kawaida katika jambo fulani. Kwa hivyo, Luka anafanya hivi, lakini Luka, tunaona tatu, alitumia nyenzo zilizotolewa na kikundi kilichoteuliwa kama mashahidi wa macho na wahudumu wa neno. Watu hawa ni wazi wangejumuisha mitume na wafanyakazi wengine wa wakati wote, kama vile labda wale 70 hivi ambao pia walikuwa mashahidi wa macho.

Matumizi ya kiambatisho kimoja maalum kwa maneno hayo mawili yanaonyesha kwamba kundi hilo linaonekana kama kitengo chenye sifa zote mbili. Sitasisitiza hilo

sana, lakini analiona hili kama kundi moja pamoja. Huenda Luka aliwahoji watu wengi walioponywa au waliokuwepo katika matukio mbalimbali anayosimulia.

Pendekezo langu ni kwamba Luka pia anaweza kuwa alimhoji Maria kwa kuwa Luka na nyenzo za kuzaliwa zina mtazamo wa Maria. Inawezekana kwamba bado yuko hai katika miaka ya 50, labda akiwa na umri wa miaka 70 au 80 kufikia hatua hiyo. Kisha Luka anatuambia kwamba aliandika simulizi la mpangilio, mfuatano, na sahihi, na hilo linapaswa kuwatia moyo Wakristo.

Ni wazi kwamba madai yote kama hayo hapo juu yanawafanya waliberali kuwa na wasiwasi tena. Injili hii tunayoambiwa imeandikwa kwa Kigiriki na Mataifa wenye elimu ya juu ambao walikuwa wamechunguza kibinafsi masimulizi ya mashahidi wa macho. Inashangaza sana.

Kwa hivyo, njia ya jumla ya kuepuka hilo ni kusema, waandishi wote hutupa vitu kama hivi mbele ya nyenzo zao. Lakini pale ambapo Luka anaweza kujaribiwa, ameonekana kuwa wa kuvutia sana—sifa fulani za Luka.

Msisitizo wa injili ya Luka. Kuna vipengele kadhaa ambavyo tunaweza kusema vinavyoonekana kuwa msisitizo wa injili ya Luka. Nitataja hapa universalism.

Hii si kwa maana ya kanisa la Unitarian Universalist, ambapo kila mtu ataokolewa, bali katika ulimwengu wote. Injili ni kwa ajili ya watu wa kila aina. Sio kwa ajili ya Wayahudi pekee.

Sio tu kwa watu wa tabaka la kati au matajiri, n.k. Luka ana msisitizo usio wa kawaida kwa Wayahudi na Mataifa, matajiri na maskini, wanaume na wanawake, watu wenye heshima na waliotengwa. Kwa kweli, Luka anasisitiza mtazamo wa neema wa Yesu kwa waliotengwa katika jamii.

Kwa wenye dhambi mashuhuri, wenye ukoma, Wasamaria, makahaba, watoza ushuru, na kadhalika. Luka pia anasisitiza sana sala. Sala nyingi za Yesu na mifano ya Yesu kuhusu sala zimejumuishwa katika Luka kuliko injili nyingine yoyote.

Luke anasisitiza sana mahusiano ya kijamii, hasa kupendezwa na utajiri na umaskini. Kwa nini Luke alisisitiza mahusiano haya mahususi? Hatujui. Hatupo.

Labda kwa sababu hizi zingewavutia wasikilizaji wake. Wanafalsafa wa Kigiriki wa kipindi cha Agano Jipya, tofauti na wanafalsafa wa Kigiriki wa awali, Plato, Aristotle, Socrates, n.k., walijali sana maadili. Wagiriki wengi wenye utamaduni wa kipindi hicho pia walipendezwa na maadili na hawakufurahishwa na kile walichokiona kwa usahihi, nadhani, kama ufisadi wa Roma na ukandamizaji wa watu maskini na kadhalika.

Kwa hivyo, huenda hilo ndilo tunaloona likiendelea hapa. Tunapochora baadhi ya nyenzo za kipekee kwa Mathayo, ndivyo tunavyochora baadhi ya nyenzo za kipekee kwa Luka hapa. Kwanza kabisa, na kwa kushangaza kidogo, Luka ana injili ya Mataifa zaidi, ukipenda, kuliko Mathayo, anahifadhi baadhi ya zaburi za sifa za Kisemiti.

Kwa kweli, hizi ni za Kisemiti sana, ingawa vinginevyo injili ya Luka ndiyo ya Kisemiti iliyo ndogo zaidi kati ya injili zote nne. Majina ya Kilatini yaliyotolewa kwa zaburi hizi maalum za sifa yamechukuliwa kutoka kwa maneno ya kwanza ya maandishi yao na pengine yametafsiriwa kwa Kilatini kutoka Kigiriki na yanawakilisha hata aina ya njia ya Kiebrania ya kutaja vitabu na kazi na vitu vya aina hiyo. Kwa hivyo, kuna Magnificat katika Luka 1:46-55.

Mariamumu ana wasiwasi kuhusu jinsi atakavyopokelewa nyumbani kwa Elizabeti na amepokelewa vizuri sana kwa sababu Elizabeti tayari anajua kuhusu kile ambacho kimefunuliwa kwa siri kwa Mariamu na Yohana Mbatizaji anaruka tumboni mwake kwa salamu ya Mariamu. Kwa hivyo, Mariamu anamsifu Mungu na Magnificat, Kilatini kwa sifa, sawa, nasifu. Kisha kuna Benedictus, Luka 1:68-79 ambapo Zekaria anamsifu Mungu baada ya kuzaliwa kwa Yohana na Gloria ya Luka 2:14, maneno ya malaika wakati wa kuzaliwa kwa Yesu, Utukufu kwa Mungu aliye juu, n.k.

Kwa kweli hii ni fupi kidogo kuwa zaburi kitaalamu lakini ingeendana vyema na aina ya viitikio vinavyotokea mara kwa mara katika zaburi. Na kisha kuna, nne, Nebukadreza sasa aliachilia katika Luka 2:29-32. Sala ya Simeoni alipomwona Yesu alikuwa ameambiwa kwamba angemwona Masihi kabla ya kifo chake na sasa amemshughulikia mtoto Yesu na yuko tayari kuondoka. Injili ya Luka si tofauti katika kuwa na mifano ndani yake injili zote tatu za muhtasari zina mifano na Injili ya Yohana ina kile ambacho kwa kweli ni kitu kimoja, ingawa anatumia neno paroimia ambapo anazirejelea.

Kuna aina mbili za jumla za mifano katika injili ambazo tunaweza kuziita mifano ya hadithi ambazo zina sifa ya kutosha kwa msemu hadithi za kidunia zenye maana ya mbinguni kama ngazi mbili mara nyingi hata hadithi ya kidunia hapa na kisha umuhimu wa kiroho ambao inao.

Ngano na magugu vingekuwa mfano wa hadithi ya kilimo cha kidunia ya adui wa mmiliki wa ardhi anayejaribu kumlipiza kisasi kwa kuharibu mazao yake na bado inawasilisha taarifa kuhusu maendeleo ya injili. Na kisha mifano ya mfano pia huitwa mifano ya mifano au mifano ya dhana. Hizi ni mifano ya kipekee kwa Luka. Kuna mtahiniwa mmoja anayewezekana katika Mathayo, Mathayo 12:43-45 na hakika kuna sambamba na Agano la Kale lakini hizi hazihamishi maana kutoka kimwili hadi kiroho au kidunia hadi kidini au kitu kama hicho. Badala yake, zinatoa mfano wa ukweli wa kiroho unaofanya kazi na tunapaswa kujumlisha kanuni hiyo kwa vidokezo katika muktadha.

Baadhi ya mifano ya mifano hii au mifano. Msamaria Mwema Augustine alijaribu kuigeuza kuwa mfano wa hadithi kuhusu mtu akishuka kutoka Yerusalemu kwenda Yeriko kama Adamu na kuanguka kati ya wezi, amevamiwa na Shetani na Yesu ndiye Msamaria Mwema na kanisa ni nyumba ya wageni na anafanyia kazi matumizi ya sakramenti ya mafuta na kadhalika, divai lakini muktadha wenyewe unaonyesha nadhani kwa kweli ni mfano wa maana ya kuwa jirani maana ya kutenda kama jirani kwa mtu na jibu la swali la Mafarisayo kuhusu jirani yangu ni nani? Jibu ni mtu yeyote anayehitaji na kanuni ni nenda ufanye vivyo hivyo. Kwa hivyo, mfano mzuri wa mfano wa mfano. Mfano wa tukio hili baya la jinsi ya kuwa jirani ukipenda.

Mfano mwingine ni tajiri wa Lazaro, mfano wa kile kinachotokea baada ya kifo na mfano fulani unamtaja maskini kama unavyoweza kufikiria pamoja na tajiri kama unavyoweza kufikiria na unaonyesha kwamba wanapokufa, hadhi zao hubadilishwa kabla tajiri hajaingia ndani ya jumba lake la kifahari akikula na maskini Lazaro yuko nje na mbwa na vidonda, n.k. na kisha ghafla baada ya kifo Lazaro anakula kifufuani mwa Ibrahimu kama vile Yohana kifufuani mwa Yesu kwenye Karamu ya Bwana. Tajiri wa zamani yuko nje akiomba ukitaka. Kuna watu ambao wanataka kufanya hivyo kuwa mfano wa hadithi, mashahidi hufanya hivyo ili waweze kuondoa wazo la kuzimu na kuwepo kwa ufahamu kati ya kifo na ufufuo, n.k. Mfarisayo na mtoza ushuru ni mfano wa kiburi na unyenyekevu. Tajiri mjinga ni mfano wa watu ambao hawafanyi maandalizi ya maisha yajayo.

Tofauti kidogo lakini ningeweka katika kundi lile lile mfano wa viti vya karamu katika Luka 14:7-11, mfano wa matokeo ya ubinafsi. Mtu kwa ubinafsi hujaribu kuchukua nafasi nzuri kwenye karamu lakini inageuka kuwa mwenyeji amemwalika mtu muhimu zaidi kuliko yeye na kwa hivyo anapigwa na butwaa na wakati viti hivi vingine vyote vinapochukuliwa anaishia kushuka chini, ukitaka. Mwingine katika muktadha huo huo ni mwenyeji wa karamu Luka 14:16-24 mfano wa ukarimu.

Unawaalika nani kwenye karamu zako? Sio matajiri wote watakaokulipa, sio marafiki zako wote watakaokulipa ila maskini ambao hawawezi kukulipa, na kwa hivyo nini kitatokea? Mungu atakulipa vizuri zaidi, sivyo? Kwa nini aina hii ya fumbo ni ya kipekee kwa Luka? Sijui Waliberali wanasema miduara mbalimbali ya mila ilibuni aina tofauti za fumbo aina tofauti za nyenzo lakini hii haisuluhishi tatizo kabisa. Hakuna sababu ya kuamini kwamba katika makundi hayo yaliyotengwa katika kanisa la kwanza labda mfano bora ni kwamba Yesu alikuwa mbunifu na alitumia aina tofauti, mitindo tofauti kwa hadhira mbalimbali, inaonekana Luka alisisitiza nyenzo hii kwa sababu aliithamini sana. Utajiri wake na umaskini na mambo ya aina hiyo yanaonekana sana hapo.

Kuna baadhi ya miujiza ambayo ni ya kipekee kwa Luka. Hiyo ni miujiza ambayo kwa kawaida inahusiana na wanawake Yesu anamfufua mwana wa mjane wa Naini anamponya mwanamke aliyeinama chini kwa udhaifu, n.k. na kisha sehemu moja ambayo ni ya kipekee, ukipenda, ni simulizi la huduma ya Paria. Paria, eneo kubwa la

Wayahudi mashariki mwa Mto Yordani, labda limejaa Wayahudi wengi baada ya baada ya utumwa wa Babeli, samahani, baada ya kurudi kutoka uhamishoni hata baada ya kipindi cha Makabayo labda Naam, tunatoa muhtasari mfupi wa Luka na huo utamalizia nyenzo zetu kuhusu sifa za Injili za Synoptic. Luka ana utangulizi mfupi wa mistari minne lakini hakuna Injili nyingine yoyote iliyo na kitu kama hicho.

Labda maandishi yaliyo mbele ya Marko, mwanzo wa Injili ya Yesu Kristo, Mwana wa Mungu, kama unapenda. Nina kuzaliwa na uchanga, ambayo yanafanana angalau katika muundo na eneo kama ilivyo katika Mathayo, lakini yanajumuisha kuzaliwa kwa uchanga na uchanga wa Yohana pia na kisha sehemu ya maandalizi ina nasaba ndani yake. Mathayo ana nasaba yake mbele. Kisha tuna huduma ya Galilaya na hiyo inaanza katikati ya sura ya 4 hadi karibu mwisho wa sura ya 9 na kisha ina sehemu kubwa, sura kumi za safari ya kwenda Yerusalemu na huduma ya Parian, zingine zote zina sura bora kwa safari ya kwenda Yerusalemu na hazitaji waziwazi huduma ya Parian. Luka ana sura tatu hivi, sura mbili kuhusu wiki iliyopita na sura mbili kuhusu kesi ya usaliti na kusulubiwa na sura moja kuhusu ufufuo na katika maeneo hayo inafanana sana na Sinoptiki zingine.

Naam, hiyo ndiyo safari yetu fupi ya sifa za Sinoptiki za Injili na nadhani tutaishia hapo wakati huo. Asante kwa umakini wako.